

Tępienie tatarskiej toponimii Krymu w warunkach panowania rosyjskiego

Swietłana Czerwonnaja

Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata, Warszawa

Toponimia Krymu nawarstwiała się przez wiele stuleci, ilustrując istotne momenty etnicznej historii ludności półwyspu, której dominantą (90% pod koniec XVIII wieku) byli Tatarzy Krymscy. Toponimia przybiera nowe formy wraz z powstaniem państwa krymskotatarskiego: wpierw Krymskiego Ułusu Złotej Ordy (XIII-XV w.), potem ściśle związanego z Imperium Osmańskim Chanatu Krymskiego (XV-XVIII w.). Język tatarski, należący do tureckiej grupy wielkiej rodziny altajskiej, leży u podstaw toponimii Krymu, określając nazwy miast, aułów (wsi), gór, rzek oraz tzw. azizów – miejsc świętych w narodowej pamięci (stare cmentarze, źródła, obiekty przyrody, pomniki archeologiczne).

Po podboju Krymu w 1783 r., w ramach polityki kolonizacji, Imperium Rosyjskie przystąpiło do eliminacji tatarskich toponimów oraz segregacji i wypędzania ludności tubylczej. Wcześniejsze (XVIII-poł. XX w.) zmiany nazw miejscowości i obiektów przyrody oraz architektury – za czasów carskich najczęściej wprowadzano je w duchu bizantyzmu lub naśladując nazwy modnych obiektów francuskiej Riwieri, na Krymie radzieckim zaś w stylistyce bolszewickiego *nowojazu*, dającego początek różnym Krasnopieriekopskom, Krasnogwardiejskom, Krasnoarmiejskom, itp. w nazewnictwie obwodów i miejscowości – miały jeszcze charakter punktowych uderzeń władz. Po stalinowskiej deportacji (18.05.1944 r.) Tatarów Krymskich, *de facto* zmierzającej do ich masowej zagłady i przeprowadzenia totalnej czystki etnicznej, ofensywa przeciwko tradycyjnej toponimii Krymu przybrała charakter otwartej rusyfikacji.

Na przełomie lat 80-90 XX w. proces masowego spontanicznego powrotu (*avdet*) Tatarów na Krym przyniósł nadzieję na odrodzenie ich kultury w ramach niezależnego państwa ukraińskiego. Podjęto wtedy próby odbudowania tradycyjnej toponimii Krymu, przywracając tradycyjne tatarskie nazwy dla nowo rejestrowanych gmin muzułmańskich. Przyczyniło się to do odbudowania narodowej pamięci tatarskiego Krymu. Proces ten został jednak przerwany przez załamanie Krymu przez Rosję wiosną 2014 roku.